

Govor demona u slovenskim književnostima 19. veka

Dejan Ajdačić

The author analyses the characteristics of the speech of demons in the folklore of the Eastern and Southern Slavs, relying on the studies of L. N. Vinogradova and O. V. Sannikova. The speech of the demons based on the folklore and christian origin is analysed in the stories by O. Somov (Kievskie ved'my), N. Gogolj (Večera na hutore bliz Dikan'ki), V. Olin (Pan Kopitinskij), Kvitka (Ot tobi i skarb, Konotopska vid'ma), A. Storozhenko (Zakohani čert), in the dramas by V. Dal' (Noč'na rasput'i), A. Del'vig (Noč' 24. ijunja), V. Kjuhel'beker (Ivan, kupeckij syn), J. Sterija Popović (Miloš Obilić), K. Topolja (Čari).

Jezik demona nije do skora privlačio pažnju istraživača slovenske mitologije, pa tako ni književnih historičara koji su se bavili predstavama demona u književnostima Slovena. Tek je usmeravanjem sistematske pažnje na sve detalje izgleda i ponašanja demonskih bića otvoreno i pitanje načina njihovog opštenja. U tekstovima **Govorit nečistaja sila** (1988), i **Pol'skaja mifologičeskaja struktura fol'klornogo teksta** (Rečevaja karakteristika mifologičeskikh personažej 1994:72-81) O.V. Sanikova ukazuje na stilističke osobnosti govora demona, tona i prilika u kojima demoni govore, funkcije njihovog govora, posebnog tona i ponavljanja. Ona izdvaja tipove izobličavanja ljudskih reči i funkcije demonskog govora u njihovom opštenju sa ljudima ili među sobom. U radu **Zvukovye stereotipy povedenija mifologičeskikh personažej** L.N. Vinogradova (1995: 20-23) bavi se i smehom, pocikivanjem demona, zvukovima predenja i tkanja koje proizvode ženski demoni, ali i čutanjem kao odlikom demonskih bića u narodnim verovanjima. I kod balkanskih Slovena, u folklornim tekstovima postoje potvrde ovih verovanja. U svom kratkom radu Vinogradova se nije bavila posebnostima demonskih zvukova, te to otvara pitanje žanrovskih posebnosti odlika demonskog oglašavanja. U opisu verbalnog ponašanja mitoloških bića Vinogradova i Tolstaja navode da akustičke crte i govor u ponašanju vila i samovila nisu naglašene kao u predstavama o istočnoslovenskim rusalkama i zapadnoslovenskim boginkama, koje *ljubjat zadavat' voprosy, oklikat' ljudej po imeni, dlja R(usalok), krome togo, harakterno pristrastie k zagadyvaniju zagadok, obraščenija s pros'bami ob odežde i t.p.* (Vinogradova Tolstaja 1994: 30-31). Ljubinko Radenković u tekstu *Mitski atributi Starine Novaka u epskoj poeziji južnih Slovena i Rumuna* (1988: 211-243) istakao je mitske tragove gnevnog Gromovnika kod balkanskih Slovena i jakog zvižduka negativnih junaka u ruskoj epici. Tom povezivanju zvučnog oglašavanja moglo bi se prigovoriti da se odnose na bića različitih svojstava i da je sam način ispuštanja zvukova različit.

Sličnost i različitost demona i ljudi u folklornim tekstovima pokazuje se između ostalog, i razlikom u načinu njihovog sporazumevanja. Ukoliko je jezik ljudi istovetan jeziku demona

u folklornim tekstovima, jezikom se ne ističe razlika između ljudi i demona. Odsustvo te razlike može da ima različito poreklo. Jezik može, ali ne mora da bude element razlikovanja demona i čoveka. Nekada je samo način izgovaranja, smeh ili neki drugi, neverbalni postupak dovoljan da bi se ukazalo na prisustvo neljudskih bića. Poseban slučaj predstavljaju veštice, vampiri i drugi demoni koji se javljaju u ljudskom obličju ili se mogu pretvoriti u čoveka koji već svojim bivšim životom ili dvostrukim životom mogu vladati i ljudskim jezikom. Posebno isticanje prisustva prekogrobnog ili demonskog sveta ističe se oneobičavanjem jezika kao u slučaju demona koji nemaju ljudski izgled. U narativno razvijenim folklornim žanrovima sa bogatijom verbalnom komunikacijom ljudi i demona, zadavanje zadataka, nadmudrivanje i drugi vidovi verbalnog opštenja predodređuju da junaci dva sveta govore istim jezikom. Ukoliko se sličnost, odnosno razlika jezika demona od jezika ljudi posmatra prema tipovima demona, očigledno je da čovekoliki demoni češće govore kao ljudi no demoni prirode - leši, vodeni duhovi i dr. Karakteristični zvukovi koji ispuštaju ovi demoni bliski su zvukovima iz prirode - zviždanju, hujanju, pištanju i dr. Ženski demoni vezani za kuću mogu da prave zvukove domaćih aktivnosti, kao što su navele Vinogradova i Sanikova.

Nazivanjem jezika demona - imenom jezika neke etničke grupe, istovremeno se projektuju demonska svojstva u tu etničku grupu, i etnički određuje demonski svet. Demonizovanje drugih naroda ili verskih grupa ne obuhvata samo opisivanje jezika demona, već se ogleda i u nazivanju imena igara đavolskih bića, detalja njihovog izgleda i dr. Ukoliko pisac imenuje demonski jezik, on je uvek tuđ i odbojan. Jezik tuđinaca, kao jezik nečistih sila odražava spajanje dela ljudskog i neljudskog sveta od kojeg se predstavljena zajednica oseća ugroženo i iskazuje neprijateljstvo. Pridavanje jednom jeziku demonskih atributa menja se sa promenom istorijskih okolnosti. U ruskim srednjovekovnim tekstovima na crkveno-slovenskom jeziku, pokazao je Boris Uspenski, đavoli govore pored tatarskog i latinskog i na ruskom. Demonizacija tuđeg jezika odražava napetost i sukobe etničkog ili verskog porekla. U pravoslavnoj narodnoj kulturi jezik demona je latinski, kao jezik katoličkog bogoslužjenja.

U priči ruskog, malo poznatog romantičara Valerijana Olina o poljskom panu koji je prodao svoju dušu đavolu, koristi se siže koji je u rusku književnost ušao još u 18. veku. **Pan Kopitinski**, u istoimenoj Olinovoj priči dolazi kod malodušnog Andreja da mu pomogne da otme Mariju iz manastira i izgovara izreke na latinskom. U Kvitkinov priči na ukrajinskom, **Ot tobi i skarb** blagom opsednuti Homa Masljak dolazi kod đavola u šumu i ništa ne razume kad đavolčići progovore na hrancuskom. Da čitalac ne bi pomislio da je zvučna bliskost naziva jezika sa francuskim slučajna, pisac nekolikom francuskim rečima potvrđuje svoju ideju. Satirični ton u navođenju menija đavolskog društva koji se gosti u šumi sa najraznovrsnijim sirevima, šampanjcima i drugim đakonijama ističe opoziciju đavolsko-bogataško-strano prema ljudsko-obično-domaće. Francuski izobličen u nazivu jezika je u očima istočnih Slovena bio oličenje izopačene i bogate Evrope. U Gogoljevoj priči **Strašnaja mest'** u obeležavanju demonskog jezika ne javlja se govor, već pismo - na kapi kolduna nisu napisana ni ruska ni poljska slova. Iako koldun izdaje pravoslavce katolicima, isključivanjem latinice i ćirilice Gogolj, podrazumeva neko neevropsko pismo koje ima magijske moći. U toj priči iz zbirke **Večera na hutore bliz Dikan'ki** delimičnim prepoznavanjem i negativnim određenjem pisma sa demonskim moćima fikcionalizuje se i dodatno potvrđuje neljudski karakter slova na kapi zlog čarobnjaka.

Razlika između ljudskih i neljudskih bića može biti predstavljena u književnim tekstovima i njihovim posebnim, drugačijim jezikom. Jezik demona različit od ljudskog

jezika ističe razliku između njihovih svetova. O odlikama i funkciji govora demona u odnosu na ljudski govor piše Sanikova: *Rjad karakteristik reči mifologičkih personažej realizuet predstavlenija o neponjatnosti kak znake čužogo: zaumnaja (bessmyslennaja) reč', glossolaličeskaja reč', kosnojazyčnoe bormotan'e* (1994: 73). Iako je demonski govor nerazumljiv ljudima, kao verovanje ili fiktionalna tvorevina sadrži tragove ljudskih jezika. Posebnost jezika demona čine ponavljanja i varirana ponavljanja određenih grupa glasova ili reči, npr. - vampir u vodenici iz bugarskog demonološkog predanja noću izgovara: *tr"nga-m"nga malo mome* (Miceva, 58), ili karakodžere, takođe u bugarskom predanju govori: *Striko-liko, striko-liko... olelej, olele-e* (Miceva, 46), dok u srpskom predanju osenja izgovara: *Tutunživ čaj, čaj! Tutunživ čaj, čaj!* (R.Radenković, 116).

Jezik demona odstupa od jezika ljudi na način sličan otklonima u tajnim jezicima socijalnih ili etničkih grupa, razbrajalicama, magijskim tekstovima. Ponavljanje ili unošenje dodatnih grupa glasova, kao i izbacivanje pojedinih glasova, zamagljuje prepoznatljive reči, ali one zadržavaju asocijativnu vezu sa rečju od koje su "nastali". O tipovima ekstenzija u malim folklornim žanrovima pisala je u svojoj knjizi **Etimologija i male folklorne forme** Biljana Sikimić (1996). Višestruko ponavljanje iskaza demona takođe je jedna od odlika koje imaju magijski folklorni tekstovi. Demoni kao bića drugačija od ljudi mogu govoriti posebnim jezikom. U izvesnim slučajevima ritmizovanje govora demona sa onomatopejskim elementim koji oponašaju udaranje, skakanje, preskakanje vitla ili razboja - ima magijsku moć upravljanja stvarima.

Ukoliko pisac navodi i reči "demonskog jezika", sklonost prema jezičkom oćudavanju određuje meru razumljivosti njihovog govora. Narativna funkcija reči koje demoni izgovaraju približava njihov jezik ljudskom jeziku, posebno ukoliko demoni od ljudi nešto traže. Tada demoni najčešće govore sa ljudima njihovim jezikom. Demoni posežu za svojim jezikom u situacijama kada komuniciraju među sobom. Ali kako u devetnaestom veku svest o književnim mogućnostima izmišljanja potpuno drugog jezika nije dostigla slobodu avangardnog oslobađanja od jezika, i u tim prilikama izmišljanje jezika je kratkotrajno i svedeno. Trenutak prelaska sa jednog na drugi jezik pisci najčešće koriste kako bi pokazali posebne moći demona i pokrenuli fantastičnu motivaciju događaja koji se prikazuju ili kako bi predstavili neljudska bića u svom ambijentu. Na raspolaganju piscima stoje i opisi posebnog načina izgovaranja - nejasno mrmljanje, hripanje, šištanje, dranje, ali i posebno isticanje različitosti govora demona u odnosu na ljudski govor.

U spevu srpskog romantičara Sime Milutinovića **Raznovidje vitežtva** vila oblakinja, *drugarka s oblacka* se obraća svom pobratimu i najvećem junaku iz epske tradicije - Marku Kraljeviću *jezikom tek izvjestnim Pobri*. Kako tri epska junaka u ovoj avanturi slede uputstvo vile, kao višeg bića iz narodnih verovanja, i sam smisao njihovog traganja dobija viši smisao. Isticanje da samo Marko može razumeti vilinski jezik daje mu viša mitska svojstva.

U pseudoistorijskoj drami **Miloš Obilić** o sukobu Turaka i Srba, Evrope i Islama u 14. veku, zasnovanoj na mitskom i psihološkom razvijanju događaja uoči kosovskog boja, Jovan Sterija Popović strukturom iskaza deli junake i po načinu govora. Dok se ljudi izražavaju proznim tekstom, aveti, kao bića sa višim moćima govore, ali se izražavaju i u osmeračkim, najčešće ukršteno rimovanim katrenskim stihovima. Razlika u načinu opštenja dosledno se sprovodi, i očigledno ima funkciju razlikovanja ljudskog i demonskog govora. Demonska svojstva u iskazima aveti se postižu i ponavljanjem određenih reči, stihova i čitavih strofa. Strofu kojom se prevara predstavlja kao načelo njihovog delovanja aveti ponavljaju. Čak i u proznim odeljcima u kojima se pripoveda, umeće se ritmizovanje: *Sve je metež, sve je buna*.

Pesnik je prozne iskaze namenio za pripovedanje aveti o nedelima koje su učinile, ali je za reči magijska prizivanja zlih sila sačuvaio stihove:

*Vi, koje ste snažne sile,
Avetinje, hale, vile,
Vukodlaci, bauci i more,
I ostale sve utvore, (...)
dajte nama žaoku vašu,
Za umnožit jarost našu*

Stihovi aveti, pored samog ritma napregnutiji su po izrazu, puniji figurativnih obrta, imperativnih i eliptičnih izraza. U oneobičavanju iskaza demona, Sterija je najviše odstupio od jezika ljudi u magijskim formulama u poslednjem, petom činu. Aveti žele da naude najvećem junaku, Milošu Obiliću i šalju na njega zveri izgovarajući:

*Kdrbrbr br stvori se,
Na Miloša br složi se,
Junački br pokaži se.*

Suglasnička grupa *br* fikcionalizuje prizivanje i imenovanje sile. Eksplozivnost i zvučna treperavost glasova se pojačava u nizanju u prvom stihu. Posle ovih reči pojavljuju se zveri - krokodil, tigar, koje Miloš savlada. Demonsko svojstvo ima i horsko izgovaranje stihova, kao i njihovo ponavljanje. Sterija se koristeći nekoliko strategija zvučnog slikanja demonskog sveta više oslonio na pravljenje razlike između govora ljudi i aveti, no na šire izmišljanje demonskog jezika.

U pesmi **Zlo**, objavljenoj u srpskom romantičarskom časopisu, nepoznati pesnik (1858) predstavlja demonsko mesto Jadikovo uz pomoć dijaloga dva demona:

*Bauk viknu: „hozajdeni!”
Gvozdenzuba: „daj ga meni!”*

Imenom Jadikovo demonizovani prostor koji se povezuje sa jadom, jadima, naseljen demonima dobija i svoj zvučni lik u nejasnoj reči bauka. Odgovor Gvozdenzube je izrečen na jeziku ljudi i implicira da se nerazumljive reči bauka odnose na žrtvu zlih bića. To preplitanje nerazumljivih i razumljivih reči uklopljeno je u rimu koja sama po sebi kratkom dijalogu daje onostrani prizvuk.

Nepouzdan Saharov, tobože je zabeležio i pesme beloruskih i ukrajinskih rusalki u knjizi **Skazanija ruskog naroda**. Njegovi zapisi bili su dovedeni u sumnju još u folkloristici 19. veka, ali su u ruskoj kulturi bili podsticajni za oblikovanje zaumnog jezika demona u književnim delima.

Fikcionalizovanje velikih moći jezika demona podrazumeva dva tipa govora - onaj koji je jasan ljudima i onaj koji ljudi ne razumeju. Poseban jezik demona javlja se retko, i on u književnim tekstovima upućuje na nameru demona da iskoristi svoje nadljudske moći. Takvi iskazi su načinjeni, uz manje ili veće oćudavanje, po modelu magijskih tekstova. Tako u drami alegorijsko-mitološkog sadržaja Vladimira Dalja **Noć na rasput' i razni demoni govore jezikom ljudi, kako u opštenju sa ljudima, tako i između sebe (ukoliko bi govorili potpuno drugim ili veoma oćudanim jezikom tekst bi bio nerazumljiv i nejasan)**. U situaciji kada Vodeni želi da pokaže Domovom da u njegovom carstvu nema ljudi koje on traži napravi magijski gest - okreće se jezeru, diže ruke, i izgovara tekst sa magijskim odlikama: *Krut, krutojar polog berežok - vodojalicy, omuty glubokie, morci mokroe, golubaja prazelen: slušat' ne dremat', tut bol'sak govorit: skin'te pogadku, da na svet otdajte molčanov svoih!*. Posle ovih reči, nad jezerom se pojave utopljenici i kruže nad njim. Tekst je oćigledno sazdan po ugledu na bajanja i zaklinjanja. U njemu postoji ponavljanje reči uz

proširivanje (*krut krutojar*), oksimoronski spoj boja (*golubaja prazelen*). U semantičkoj ravni reči vezane za vodu u uvodnom delu omogućavaju "uspostavljanje" veze sa primaocima poruke. Izobličavanjem prefiksa i sufiksa sugerise se magijska priroda teksta. Sama poruka je iskazana imperativnim zaklinjanjem da se pojave čutljivi - tj. mrtvi u jezeru, utopljenici. Nešto kasnije se i u dijalogu Lešija i Vodenog javlja tekst nalik magijskom.

Najkraća noć u godini, ivanjska noć prema verovanjima slovenskih naroda predstavlja doba izrazite aktivnosti demona. Ovaj motiv se često javlja u tekstovima ruskih pesnika i pripovedača 19. veka, kako u motivima potrage za blagom, tako i u suočenju sa onostranim silama. U drugoj sceni **Noć' 24. ijunja** Anton Deljvig predstavlja Lisu goru na kojoj oko mrtve devojke Marije veštice pevaju pesmu:

*Razlilisja vody
Na četyri brody:
Kak na pervom brode
Rošča zacvetaet,
Solovej ščelkaet; ;
Na vtorom to brode
Leto vesnu gonit
A kukuška stonet.
Kak na tret'em brode
Koni lagkonoški
Poletjat s dorožki.
Na četvertom brode
Svet devica plačet
Za nerovno iduči
Serdcem liho čuyči.*

Početna dva stiha sa motivom deljenja vode na četiri broda nose prizvuk magijskog teksta, ali se u daljem razvijanju pesme pokazuje da ovo deljenje nema niti magijski smisao, jer niti nalaže uključivanje, niti isključivanje određenih svojstava ili objekata. U opis deljenja prve tri vode pre ima dekorativne funkcije, dok se opis četvrtog broda vezuje za nesretnu devojku Mariju koju zemlja neće da primi, te njeno telo leži na Lisoj gori, na šabašu veštica i nečistih biča.

Pesme veštica sa izmišljenim, besmislenim rečima objavljene su u knjizi Saharova **Skazanja ruskoga naroda**. Veštice, prema ukrajinskim predanjima imaju i svoje brojeve do deset: *odion, drugian, troččan, čeričan, podon, lodon, sukman, dukman, levurda, dyksa*, ili - *odino, popino, dvikikiry, hajnam, dajnam, spovelosx, spodalos', rybčîn, dybčîn, klek* (Dalj 1996: 59). U folkloru brojevi se najčešće javljaju u razbrajalicama, basmama i zagonetkama.

U Kjuheljbekerovoj drami **Ivan, kupeckij syn**, objavljenoj tek sredinom 20. veka, niz demona - Kikimora, demoni, Velzevuv i drugi obraćaju se jezikom ljudi akterima dramske radnje, ali i "gledaocima". U jednoj sceni pesnik je predstavio Osvetoljubiva veštica Amfiza posle proslavlja s đavolom dogovor o pomoći oko uništenja Ivana i njegovih pratilaca i vrti se s njim uz neobičnu muziku. Violina sama svira, a ona peva:

*V vozduhe povisla skrypka,
Skačet sam po nej smyčok;
Pljašet rak i pljašet rybka:
Pryg i skok, skok i pryžok.
Eh! vertisja, kumanek!*

Demonski oživljeni instrument i životinje koje igraju potcrtavaju u pesmi veštice poziv za uključanje u igru.

Kada u Kvitkinoj priči **Konotopska vid'ma** potope nekoliko žena iskušavajući da li su veštice, Jevdoha, ostaje na površini pevajući pesmicu: *Buv sobi čolovik Sažka, na n'omu sira sirjažka povstjana šapočka, na spini latočka; či horoša moja kazočka*. Pesma koju peva veštica ima odlike magijskog teksta - ponavljanje sa ekstenzijom (Sikimić 1995) deminutivnih sufiksa koji ritmizuju - *sir, sirjažka*, pri čemu se poslednja reč povezuje i sa ličnim imenom Sažka. Kratka i jednostavna pesma koja u opštenju sa onostranim silama omogućava Jevdohi da ne potone se gradi na očudavanju iskaza i izvesnom zatamnjenju smisla.

Ukrajinski pripovedač Aleksandar Storoženko u gogoljevskoj priči **Zakohani čert** navodi đavolsku zakletvu: *Ot tobi ruka i bisove pekel'no slovo*. Umesto zaklinjanja u Boga i božje rajsku reč, đavo Trutik se zaklinje u đavolsku paklenu reč u čemu je očigledno parodijsko preobrtnanje hrišćanskog iskaza.

Neobično poigravanje ljudskim i neljudskim iskazima izveo je ruski romantičar Orest Somov u priči **Kievskie ved'my**. Preznačenjem obredne pesme u pesmu demona on je preznačio preuzet folklorni tekst, kao i folklorizovao predstavu o demonskom svetu. Na skupu na Lisoj gori kraj Kijeva, glavni junak se krišom prateći svoju mladu ženu nađe na obesnom veselju veštica, đavola, lešija na kome kada crni medved digne ruku svi zapevaju pesmu:

*Vysoki skoki
V soroki,
Nizki poklony
V vorony,-*

U napomeni pisac upućuje da je ovo svadbena pesma, ali ne određuje u kom delu obreda se ona peva. U studiji Litvinove-Bartoš o svadbi u černigovskom selu Zemljanci jutarnje pokazivanje nevestine košulje kada mladi izađu iz ložnice prati obredna igra "skakanje vrane/svrake" (Grujić 1995:). Somov je to, naravno, znao, i demonima na sabatu je pripisao pevanje pesme sa erotskim značenjem razdevičenja i pokazivanja krvave košulje.

U komadu Ukrajinca Kirila Topolje **Čari**, predstavlja se pesma na šabašu na Lisoj gori, brdu na kome se u folkloru istočnih Slovena nečista bića najčešće sakupljaju. Đavo je u liku Jevreja, peva pesmu na poljsko jevrejskom. U tekstu o Topoljinom komadu Kostomarov je pohvalio veran opis narodnih verovanja *to je zaista maloruski đavo*; pojam o njemu proizilazi iz istorije i prošlog života (Petrov 1884:122). Etnički element demonizacije susednih, kroz istoriju neprijateljskih naroda ovde je preuzet iz folklora. U prvom stihu je iskrivljena latinska poslovice *tace, jace sub fornace*, koja svedoči o školskom poreklu pesme (Petrov 1884: 120)

*Jaze, tace, suparnace -
Moja-z babusen'ko-z!
U mne-z bendo babusen'ko
Vel'my-z staren'ko-z.
Zavše sen'ze na pecu,
Jadle sobe kalacu -
- Pif pif, pif pif!
Jak kalacuf ne dostajo-z,
Ben'ze ljuzio gadajo-z
Tšeba-z takže j vorožbyc,
Cob cim bendo i pozic' -*

- Oh vij, oh vij, vij!
Jace-z, tace-z, suparnace-z -
Moja-z babusen'ko-z -

Dvostih koji se pojavljuje na početku i kraju uokviruje sadržaj pesme. Stihovi su rimovani, a izvesnim rečima se dodaje glas "z". Pesma sadrži i reči bez značenja koje se ponavljaju u po jednom stihu, a fikcionalizuju magijski tekst - *pif, pif, pif* i kasnije - *Oh vij, vij, vij*.

Govor rusalki i veštica privlačio je pažnju pesnika i u 20. veku oslanjajući se na starije etnografske i književne spise. U pesmi Hlebnikova **Noć' v Galicii** sklonost pesnika ka zaumnom jeziku folkloru podstakle su pesme koje je "zapisao" Saharov, kao i tekst Aleksandra Bloka **Poezija zagovorov i zaklinanj**. Po slovom Jakobsona, *pered načalom prvoj mirovoj vojny on podelilsja s Hlebnikovym sobrannymi im obrazcami podobnyh zaumnyh zagovorov* (Ivanov 1986: 70). Oslobođanje jezika u avangardi dalo je podsticaja i istraživanju zaumnog jezika demona.

Govor demona u književnim delima istočnoslovenskih i južnoslovenskih pisaca 19. veka oslanja se pre svega na izmišljanje reči i iskaza koje imaju posebne moći. Iskazi demona folklornog i hrišćanskog porekla načinjeni su oneobičavanjem ljudskih reči, ponavljanjem grupa suglasnika i reči, podražavanjem magijskih folklornih iskaza, i katkada korišćenjem stranih reči. Njihove reči najčešće su uobličene u stihovima, što u kontrastu sa proznim delovima teksta ističe različitost demonskog i ljudskog govora. U književnim tekstovima slovenskih autora 19. veka pisci se slobodno upuštaju u izmišljanje reči demona, katkada se oslanjajući i na etnografske spise sa elementima mistifikacija. Pažnja posvećena narodnim verovanjima i praznoverjima, iako oslonjena na slične i srodne predstave iz usmene tradicije, u književnim delima dobija i svoj poseban, za nacionalne književnosti specifičan oblik. Međusobnim "dijalogiziranjem" pisaca može se objasniti manje ili veće prisustvo određenih mikromotiva i izraza u okviru nacionalnih književnosti. U ispitivanju govora demona u slovenskim delima 19. veka, ovde su naznačeni neki primeri i otvorena pitanja koja proizilaze iz odnosa folkloru i književnosti. Dalja čitanja mogu se usmeriti ka jezičkim, književnim i poetičkim odlikama izmišljenog jezika demona, kako sa tipološke tačke gledišta, tako i sa književnoistorijskog stanovišta.

Literatura

- Ајдачић, Д. 1997: Смех демона в славянских литературях 19. века, *Живая старина*, 1997, 2.
- Виноградова, Л.Н. Толстая, С. 1994: К проблеме идентификации и сравнения персонажей славянской мифологии, *Славянский и балканский фольклор*, Москва, 1994, стр. 16-44.
- Виноградова, Л.Н. 1995: Звуковые стереотипы поведения мифологических персонажей, *Голос и ритуал*, Москва, 1995, стр. 20-23.
- Грујић, А. 1995: Hnatjukov opis dela ukrajinske svadbe (iz zbornika u štampi: Erotsko u folkloru Slovena).
- Даль, В. 1996: *О повериях, суевериях и предрассудках русского народа*, Санкт-Петербург, 1996.
- Зеленин, Д.К. 1995: *Очерки русской мифологии: Умершие неестественною смертию и русалки*, Москва, 1995 (2. изд.).

- Иванов, Вяч. Вс. 1986: Славянская пора в поэтическом языке и поэзии Хлебникова, *Советское славяноведение*, 1986, 3, стр. 62-71.
- Манн, Ю.В. 1995: *Динамика русского романтизма*, Москва, 1995.
- Петров 1884: *Очерки истории украинской литературы 19. столетия*, Киев, 1884.
- Раденковић, Љ. 1988: Митски атрибути Старине Новака у епској позији јужних Словена и Румуна, Београд, у: *Старина Новак и његово доба*, 1988, стр. 211-243.
- Санникова, О.В. 1988: Говорит нечистая сила, *Этнолингвистика текста. Семиотика малых форм фольклора*, Москва, 1988, стр. 100-103.
- Санникова, О.В. 1994: Польская мифологическая структура фольклорного текста, *Славянский и балканский фольклор*, 1994, стр. 44-83.
- Sikimić, B. 1996: *Etimologija i male folklorne forme*, Beograd, 1996.
- Успенский, Б. 1979: *Вторичные моделирующие системы*, Тарту, 1979.

Le discours des démons dans les littératures slaves du dix-neuvième siècle

Dejan Ajdačić

L'auteur considère les priorités du discours des démons dans le folklore des Slaves de l'Est et du Sud en s'appuyant sur les études de L. N. Vinogradova et de O. V. Sannikova. Le discours des démons d'origine populaire et chrétienne est examiné dans les contes de O. Somov (Kievskie ved'my), N. Gogol' (Večera na hutore bliz Dikan'ki), V. Olin (Pan Kopitinskij), Kvitka (Ot tobi i skarb, Kontopska vid'ma), A. Storozhenko (Zakohani čert), les textes dramatiques de V. Dal' (Noč' na rasput'i), A. Del'vig (Noch'24. ijunja), V. Kjuhel'beker (Ivan, kupeckij syn), J. Sterija Popović (Miloš Obilić), K. Topolja (Čari). La dénomination de la langue des démons par la langue des peuples ennemis résulte de la démonisation ethnique. Le discours des démons en vers diffère du discours humain en prose. La langue des démons se forme par la caricature, la rythmisation, la répétition et par l'emploi des expressions étrangères. L'auteur révèle le contexte folklorique et ethnographique des certains exemples littéraires.